

MAA- JA METSÄTALOUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 9/2004 vp

Valtioneuvoston kirjelmä ehdotuksesta Euroopan neuvoston asetukseksi (kasvinjalostajanoikeusasetus)

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunnan puhemies on 2 päivänä huhtikuuta 2004 lähettänyt valtioneuvoston kirjelmän Euroopan yhteisöjen komission tekemästä ehdotuksesta Euroopan neuvoston asetukseksi yhteisön kasvinjalostajanoikeuksista (EY) N:o 2100/94 muuttamisesta (U 21/2004 vp) käsiteltäväksi suureen valiokuntaan ja samalla määrännyt, että maa- ja metsätalousvaliokunnan on annettava asiasta lausuntonsa suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ylitarkastaja Kirsi Heinonen ja maatalousneuvos Päivi Mannerkorpi, maa- ja metsätalousministeriö
- lainsäädäntöneuvos Sten Palmgren, oikeusministeriö
- toimitusjohtaja Markku Äijälä, Boreal Kasvinjalostus Oy.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto ry
- Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Asetuksen (EY) N:o 2100/94 mukaan pakkolupa voidaan nykyisin myöntää ainoastaan yleisen edun takia. Direktiivin 98/44/EY mukaan pakko-tiljelylupa voidaan myöntää, jos se merkitsisi huomattavaa teknistä kehitystä, johon liittyy huomattava taloudellinen etu, mutta ei yleisen edun vuoksi. Komission ehdotuksessa tämä epä- johdonmukaisuus poistuisi. Yleiseen etuun sisältyisi yksityinen etu, jos keksintö edustaa merkittävää teknistä kehitystä, johon liittyy huomatta-

tava taloudellinen etu suojattuun kasvilajikkeeseen verrattuna.

Jotta patentoidun bioteknologian keksinnön hyödyntäminen olisi mahdollista, yhteisön kasvilajikevirasto voisi myöntää patentinhaltijalle pakkoluvan sellaisen suojatun lajikkeen käyttöä varten, joka sisältää kyseisen keksinnön. Pakkoluvan hakijoiden olisi osoitettava:

- 1) pyytäneensä kasvinjalostajanoikeuden haltijalta sopimukseen perustuvaa käyttöilupaa saamatta sitä ja

2) bioteknologian keksinnön edustavan merkittävää teknistä kehitystä, johon liittyy huomattava taloudellinen etu suojattuun kasvilajikkeeseen verrattuna.

Patentinhaltijalle voitaisiin näin myöntää vastavuoroinen lupa kasvilajikkeeseen, joka sisältää bioteknologisen keksinnön, muulla kuin yksinoikeudella tapahtuvaa hyödyntämistä varten, jos kasvinjalostajanoikeuden haltijalle on direktiivin 98/44/EY mukaisesti myönnetty pakkolupa patentoidun suojatun keksinnön muulla kuin

yksinoikeudella tapahtuvaa käyttöä varten. Lupa voidaan rajoittaa niihin yhteisön jäsenvaltioihin, joissa patentti on voimassa.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto suhtautuu komission ehdotukseen myönteisesti. Ehdotus poistaa EY:n eri säädöksissä olevan epäjohtonmukaisuuden, mutta se ei poista mahdollisuutta myöntää pakkolupa yleisen edun perusteella.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Saamansa selvityksen perusteella valiokunta toteaa, että asetusehdotuksen perustelujen mukaan nykyinen 29 artikla on epäjohtonmukainen bioteknologian keksintöjen oikeudellisesta suojasta annetun direktiivin 98/44/EY 12 artiklan suhteen. Nykyisen asetuksen mukaan pakkolupa, jolla varmistetaan, että kasvilajiketta tai patenttia voidaan käyttää, voidaan myöntää "yleisen edun takia". Direktiivin 98/44/EY mukaan pakkolupa voidaan myöntää, jos se merkitsee "huomattavaa teknistä kehitystä, johon liittyy huomattava taloudellinen etu", mutta ei sen sijaan yleisen edun vuoksi. Ehdotetulla muutoksella pyritään poistamaan tämä epäjohtonmukaisuus siten, että bioteknologian keksinnön hyödyntäminen olisi mahdollista.

Valiokunnalle toimitetussa selvityksessä on kiinnitetty huomiota siihen, että EU:n asetusehdotuksia tulee arvioida myös perusoikeuksien kannalta. Suomi ei voi hyväksyä EU-asetusta, jos hyväksyminen kansallisesti edellyttäisi perustuslain säätämismääritystä (tällöin poikkeuslain säätäminen olisi ainoa vaihtoehto). Perusoikeuksia voidaan kuitenkin rajoittaa tavallisen lain säätämismäärityksessä, jos perusoikeuksien rajoittamisen yleiset edellytykset täyttyvät.

Toimitetussa selvityksessä on myös todettu, että immateriaalioikeuksien rajoittaminen on mahdollista sekä yleisen että yksityisen edun vuoksi. Se, että oikeuksia rajoitetaan yksityisen edun vuoksi, voi itse asiassa olla yleisen edun

intressissä, koska näin esimerkiksi yksityinen yritys pystyy kehittämään tuotteita yleiseen käyttöön. Oleellista on, että suojattujen oikeuksien rajoittaminen on hyväksyttävissä suhteessa rajoituksen perusteena olevaan intressiin. Valiokunnalle annetussa selvityksessä on katsottu, että asetusehdotuksen mukainen sääntely voitaisiin kansallisesti toteuttaa tavallisen lain säätämismäärityksessä.

Toimitetussa selvityksessä on kuitenkin kiinnitetty huomiota siihen, että ehdotuksen mukaan pakkolupa myönnetään "asianmukaista korvausta vastaan". Perustuslain 15 §:n 2 momentin mukaan omaisuuden pakkolunastuksesta yleiseen tarpeeseen täyttävä korvausta vastaan säädetään lailla. Nyt ei kuitenkaan ole kysymys pakkolunastuksesta, minkä vuoksi lajikkeiden suojan rajoittamisesta ei ole välttämätöntä suorittaa täyttävä korvausta. Ilmaisua "asianmukainen korvaus" ei ole kuitenkaan pidetty onnistuneena. Asetusehdotuksen niukoista perusteluista ei myöskään käy ilmi, miten oikeussuoja edellä tarkoitetuissa hakemusasioissa on järjestetty. Suomen perustuslain kannalta rajoituksen edellytyksenä on, että lailla on säädetty tehokkaista oikeussuojakeinoista. Tältä osin asiantuntijataholta on toisaalta kuitenkin todettu, että pakkolupaa koskevista yhteisön kasvilajikeviraston päätöksistä voidaan valittaa suoraan Euroopan yhteisöjen tuomioistuimeen.

Edellä selostettu valtiosääntöoikeudellinen selvitys on toimitettu valiokunnalle vasta valio-

kuntakäsittelyn aikana valiokunnan kiinnitettyä huomiota selvityksen tarpeellisuuteen. Sen vuoksi valiokunta kiinnittääkin erityistä huomiota siihen, että jo valmisteltaessa Suomen kannanottoja yhteisössä vireillä oleviin säädösmuutosehdotuksiin tulee selvittää ehdotusten vaikutukset maamme valtiosäännön kannalta.

Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että valtioneuvoston asiaa koskevassa kirjelmässä todetaan, että kasvinjalostajanoikeuslakia (789/1992) ei asetusehdotuksen johdosta tarvitse muuttaa. Valiokunnalle annetussa selvityksessä on kuitenkin todettu, että mainitun lain mukaan suomalaisiin kasvilajikkeisiin voidaan hakea ainoastaan kansallista jalostajanoikeutta. Yhteisön säädösten nojalla voidaan sen sijaan hakea yhteisön kasvinjalostajanoikeutta, jolloin rekisteröinti on voimassa kaikissa EU:n jäsenvaltioissa. Myös kasvinjalostajanoikeudesta annetun lain 24 §:n mukaan voidaan tietyissä tapauksissa myöntää pakkolupa. Valiokunnalle toimitetussa selvityksessä onkin katsottu, että kansallisen kasvinjalostajanoikeudesta annetun lain ja edellä mainitun EY:n asetuksen välinen suhde ei ole riittävän selkeä. Tämän vuoksi lakia tulee täsmentää.

Valiokunta pitää tärkeänä, että ehdotettua asetusermuutosta, joka koskee pakkoluvan käyttöä, sovelletaan vain tilanteissa, joissa kasvinjalostaja ei markkinoilla saavuttamansa voimakkaan aseman johdosta halua luovuttaa hallinnassaan olevaa kasvinjalostusmateriaalia bioteknologisten keksintöjen hyödyntämiseen. Tavoitteena tulee olla, että muutoksella voidaan purkaa monopolitilanteita edistäen samalla kasvinjalostusta ja kasvintuotantoa yleisesti. Valiokunta kiinnittääkin huomiota siihen, että Suomessa on

paljon bioteknologian alan yrityksiä, joiden keksintöjen soveltaminen yhdessä kasvinjalostustoiminnan kanssa voi edistää osaltaan maamme maa- ja elintarviketaloutta ja sen kilpailukykyä.

Edellä esitetyn perusteella valiokunta edellyttää Suomen jättävän asetusehdotuksesta päätettäessä pöytäkirjalausuman, jossa Suomi korostaa sitä, että tarkasteltaessa pakkoluvan myöntämisen edellytyksiä yksityisen edun tulee aina sisältyä julkiseen etuun, so. molempien ehtojen, yksityisen ja julkisen edun, tulee yhdessä täytyä. Komission tulee lisäksi seurata asetuksen toimeenpanoa erityisesti sen osalta, miten uusittu pakkolupamenettely vaikuttaa pienten kasvinjalostusyritysten toimintaan, ja antaa asiasta kertomus kolmen vuoden kuluttua.

Lausunto

Lausuntonaan maa- ja metsätalousvaliokunta ilmoittaa,

että valiokunta yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan edellyttäen, että Suomi jättää asetusehdotuksesta päätettäessä pöytäkirjalausuman, jossa Suomi korostaa sitä, että tarkasteltaessa pakkoluvan myöntämisen edellytyksiä yksityisen edun tulee aina sisältyä julkiseen etuun, so. molempien ehtojen, yksityisen ja julkisen edun, tulee yhdessä täytyä. Komission tulee lisäksi seurata asetuksen toimeenpanoa erityisesti sen osalta, miten uusittu pakkolupamenettely vaikuttaa pienten kasvinjalostusyritysten toimintaan, ja antaa asiasta kertomus kolmen vuoden kuluttua.

MmVL 9/2004 vp — U 21/2004 vp

Helsingissä 27 päivänä huhtikuuta 2004

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Sirkka-Liisa Anttila /kesk	Esa Lahtela /sd
vpj.	Harry Wallin /sd	Eero Lämsä /kesk
jäs.	Nils-Anders Granvik /r	Reijo Paajanen /kok
	Pertti Hemmilä /kok	Erkki Pulliainen /vihr
	Matti Kauppila /vas	Kimmo Tiilikainen /kesk
	Esko Kiviranta /kesk	Pekka Vilkuna /kesk
	Risto Kuisma /sd	Lasse Virén /kok
	Lauri Kähkönen /sd	vjäs. Unto Valpas /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Carl Selenius.